

és més que una variant intensiva d'aquell, o més aviat es deu a la influència d'un verb KAPP- 'tallar, castrar' del substrat indoeuropeu. □ 1.ª doc.: 1019.

Ja el trobem en un doc. força més català que llatí, de l'any 1153, en la forma «--- parilium unum de *cappons*» (Miret i Sans, *El més antic text lit. de la llengua cat.*, p. 83), en el qual *parilium* no és més que una llatinització ben superficial, i tan freqüent en els docs. com grossera, del cat. *parell*. Això mateix trobem ja en alguns docs. de context més llatí però on sorgeix la mateixa frase catalana: «parilio uno de *capons*», «parilio uno de *kapons*» en docs. de Barcelona i de St. Cugat de 1019 i de 1057; una forma més bàrbarament llatina *kaponos* en d'altres de 993, 1035, 1105, etc. (Bast-Bass., 381). Lluïl: «gran re de gallines e de *capons*», *Blang.* (NCl. I, 270.6); «quan tu te dines o menjes carn o gallines o *capons*, o peix, e trobes-hi sabor, deus dir ---», St. VicentF (*Serm.* I, 150.16).

OPou inclou «*capó*: capus, -pi» seguit de «*pullastre*: pullus» en la seva llista d'«osells», en la dels cuinats: «rostit --- fregit --- *capons* emborraçats: *capí* incrustati» (*TbPu.*, 44, 191). És notable que en canvi no hi hagi doc. medieval del verb *capar*, que en català no sé que es pugui documentar enlloc abans dels diccs. de Bely. (1803)¹ i Lab. (1839); també en castellà hi ha certa diferència cronològica entre l'aparició de l'un i l'altre, si bé més petita: *capón* el 1256, *capar* en els diccs. de Palencia (1490) i Nebrija (1495); i més notable encara en terres de França i Itàlia, on hi ha *capon*, *chapon*, *cappone* i des dels orígens, però el verb no hi existeix en absolut, de manera que *capar* només té parents en el cast. i port. *capar* (fins l'hispanoàrab *kāpan*, RMa., PAle., és més aviat derivat àrab del mossàr. *kapūn* que no pròpiament mossàrab).

En català antic es deia *caponar*, corresponent a l'oc. *caponar*, fr. *chaponner*, it. *capponare*. Aplicat a l'home castrat: «en mon jovent / mullers prenguí: / yo-n repleguí / fins en set-centes --- / cren tancades / e ben guardades / per *caponats*», 'eunucs', JRoig (*Spill*, 7081); «obriu-li la overa a la larga, des de prop los pits fins a prop del sés, com si havíets d'obrir un poll per a *caponar-lo*» en el *Llibre d'Animals de caçar*, ms. del S. XVI conservat a València; el substantiu *caponat*, nom d'un preparat, més aviat té caràcter poc verbal: «sovint anava / de nit al nou / Bany d'En Çanou / --- / feya fer, fresch, / molt citronat, / carabaçat, / prou gingebrons / e canyelons: / fin tartugat / e *caponat*, / en letovari», *Spill*, 2682, que seria algun pastís entatxonat de carn de capó (cf. el comentari de Chabàs).

Doncs això continua encara fins molt més tard, car el DTo. (1640) només registra «*caponar*: castro» i «*caponat*: exactus»; i encara avui és així com es diu en els parlars més conservadors: de les Balears (únic registrat en el *Damen.*; id. *AlcM*), de Calceit i de l'alta Muntanya: almenys a Farrera de Pallars 'capar (el gall)' és *kaponá-l*, i el capó s'anomena un *caponat* (1933) (si bé és veritat que hi sento a Tavascan el

verb *kapá* però aplicat al porc, 1934). A Eivissa hi ha el verb *acapunà* si bé hi ha pres el sentit de «cubrir (las aves)» (PzCabrero) i a Mallorca *acaponador* és 'aclaparador' (BDLC x, 180).

Fàcilment s'observarà que totes les formes romàniques parteixen d'una base del ll. vg. amb la -PP- duplicada: it. *cappone*, etc., de manera que la del llatí que ja era CAPO, -NIS (juntament amb un més primitiu CAPUS, -PI) no ha deixat prolongació més que en el sard (campid. *caboni*). Se sol explicar aquest detall per una reduplicació intensiva: si atenem a duplicacions com les de TOTUS, MICCA (*mica*, cf. cast. *miga*), SERRARE, MATTEA, per a nocions on es concep especialment una pronúncia emfàtica o pejorativa (i inclús alguna com CUPPA per CUPA) això és una tesi que no oferiria gran escrúpol; el cas es repeteix en un terme tan solidari com CAPULARE > *capolar*. Tanmateix és l'aparició tardana i només parcial del verb *capar*, que hauria de ser una innovació romànica sobre *CAPPO (a base de casos com *brotar/brotans*, *colla/collons*, FULLARE/FULLO i anàlegs), la que fa rumiar i causa escrúpols.

Hi ha en germànic occidental (molt occidental val a dir-ho) un verb suís-al., alsacià i suabià *kappen*, tirolès *koppen* 'castrar', neerl. mj. i mod. *kappen*, angl. mj. *chappen* 'tallar' (angl. *chop*), que no es troba en la resta del germànic, car en al. mod. *kappen*, dan. *kappe*, i suec, tenim manlleus recents i locals del neerlandès. Brüch va emetre la tesi (ZRPb. xxxvi, 353) que el *capar* hispànic venia d'aquests mots, d'un germ. *KAPPAN 'partir, fendre' a postular des d'aquelles formes germàniques, però encara que M.L. no va gosar descartar aquesta proposta del seu deixeble, és una idea a penes sostenible, per tota mena de raons: en primer lloc perquè un mot tan limitat en els parlars germànics no permet postular res de germànic antic, i la *ch-* anglesa, que tampoc s'explicaria davant tal vocalisme, més aviat suggereix procedència romànica; després perquè el sentit és poc adequat, ni ho és el compartiment semàntic per poder creure en un germanisme; en fi perquè un germanisme limitat al cast-port. (i tardà en català) però mai existent a França i a Itàlia és cosa inversemblant a tot ser-ho.

Una altra raó ben forta és que essent el mot germànic massa semblant en forma i significat per ser enterament inconnex amb el ll. CAPUS, -O (amb el sentit del qual s'identifica del tot en els dialectes alemanys), tampoc no pot ser afí indoeuropeu del mot llatí, car llavors k- s'hauria tornat h- i -P- > -f-(b). Per això Wartburg (FEW II, 284), guiat per Frings, admet que és al contrari el mot germànic el que és d'origen romànic: sembla que això s'imposa. És veritat que tal premissa podria conduir a suposar que el mot *capar* en aquesta forma verbal devia haver existit en francès en una època remota, preliterària; verament l'angl. mj. *chappen* es presta a tal hipòtesi, si bé reconeguem que a una suposició així, tampoc hi indueixen els fets romànics; així, realment, no hi ha ja la incredibilitat de les idees de Brüch però no deixa de subsistir un escrúpol, de manera que potser valdria més veure si